

УДК: 792.8 (091)= 7.034:792.82:7.071.2

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ДИСЦИПЛІНИ У НАКОВО-ДОСЛІДНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ

Кандидат мистецтвознавства, доцент Шариков Д. І.

Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

У статі вперше у вітчизняному мистецтвознавстві проаналізовані особливості мистецтвознавчих наук. Аналізуються напрями досліджень та галузі мистецтвознавства. Визначаються їх формальні, стилістичні та виражальні особливості у науці. Висвітлюються паспорти наукових спеціальностей в Україні у галузі мистецтвознавства.

Ключові слова: мистецтво, мистецтвознавство, наукові дослідження, теорія та історія мистецтва, художня культура, технологія мистецтва, художня критика.

Шариков Д. И. Искусствоведческие дисциплины в научно-исследовательском процессе на Украине / Институт искусств Киевского университета имени Бориса Гринченко.

В статье впервые в украинском искусствоведении проанализированы особенности искусствоведческих наук. Анализируются направления исследований и области искусствоведения. Определяются их формальные, стилистические и выразительные особенности в науке. Освещаются паспорта научных специальностей на Украине в области искусствоведения.

Ключевые слова: искусство, искусствоведение, научные исследования, теория и история искусства, художественная культура, технология искусства, художественная критика.

Sharykov D. I. Study of Arts disciplines in the research process in Ukraine / Institute of Arts of Kyiv University named of Boris Grinchenko.

In the article the first time in Ukrainian Study of Arts are analyzed the peculiarities of area and directions of research Study of Arts. Analyses of directions of research and

Study of Arts. Determined by their formal stylistic and expressive features in science. Highlights of the Ukrainian passport of scientific specialties in the field of Study of Arts.

Keywords: Art, Study of Arts, scientific research, theory and history of art, artistic culture, technology in art, in art criticism art.

Вступ

Проблема, якій присвячене дослідження, є цікавою тим, аналізуються і розглядаються мистецтвознавство та його галузі як цілісне понятійне явище в вітчизняній науці.

Метою є – проаналізувати мистецтвознавство як явище, а також визначити його напрями досліджень, галузі та паспорти наукових спеціальностей.

Завданнями є:

- проаналізувати наукові дослідження у даній галузі з проблематики;
- схарактеризувати мистецтвознавство як явище у художній культурі;
- визначити напрями досліджень у мистецтвознавстві;
- висвітлити галузі мистецтвознавства та паспорти наукових спеціальностей.

Мистецтвознавство – гуманітарна наука, що вивчають закономірності функціонування мистецтва у художній культурі, поєднує в собі історію, теорію та художні практики мистецтва, а також художню критику. Мистецтвознавство – є комплексом наукових дисципліни з вивчення і дослідження мистецтва суспільства в цілому, їх зв'язок і реальність, поєднання форми та змісту художніх робіт. Мистецтвознавство також вивчає окремі дисциплін за видами: театрознавство, музикознавство, кінознавство; мистецтвознавство в галузі образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та дизайну; хореологія та балетознавство, а також музеєзнавство, а також. *Теорія мистецтва* тісно пов'язана з естетикою, вивчає закономірності розвитку мистецтва, зв'язки між змістом і формою в мистецтві. *Історія мистецтва* дає опис, аналіз і тлумачення творів, розкриває поступальний розвиток мистецтва. *Художня критика* здійснює теоретичний та історичний аналіз художніх творів, оцінює їх [5, с. 150].

Перші спроби створити теорії мистецтва, зроблені в добу античності саме Платоном і Аристотелем, Вітровієм, Павсанієм, Плінієм Старшим. Принципи

роботи цього напрямку, мали місце в добу ренесансу Джорджо Вазарі, Аугустіно й Анібале Карачі. У добу нового часу теорією та історією мистецтва займались Йоганн Вінкельман, Діні Дідро, Готхольд Лессінг. У XIX–XX століттях широко розроблено теорію мистецтва, науки, які мають низку шкіл і напрямків. Фундаментальні дослідження в галузі теорії та історії мистецтва представлені Вільгельмом Любке, Антоном Спрінгерумом Карлом Верманом, Еженом Віолле-Дюком, Гастоном Маспером, Якоба Буркхардтом [1, с.112].

Галузі мистецтвознавства у видах художньої культури (хореографія, театр, кіно і телебачення, музика, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, дизайн): теорія мистецтва, історія опису й аналізу мистецтва, історія естетичних учень, методологія історії мистецтва, історії, художньої критики, технологія мистецтва. *Історією опису й аналізу видів і форм мистецтва* є особливості художнього мови окремих видів мистецтва: архітектура, скульптура, живопис – картини, малюнки; декоративно-прикладні мистецтва – художні вироби; хореографії, театр, музик, кіно, дизайн: можливість аналізувати і зрозуміти зміст творів мистецтва, їх принципи, наміри творчого самовираження; єдність форми і змісту в художній формі, як усього, так і унікальної особливості кожної частини.

Історією естетичних учень є співвідношення естетики і мистецтвознавства, застосування на практиці мистецтва естетичне, де основними є категорії естетики, доктрини та їх вплив на мистецтво. *Теорією мистецтва* є загальні закони розвитку мистецтва, його вплив на художню практику; специфіка окремих видів мистецтва і їх синтез, а також символи і алегорії в мистецтві [4].

Методологією історії мистецтва є процес та основні етапи виникнення й розвитку знань про мистецтво, що перетворює їх на мистецтвознавчі науки – хореологія, театрознавство, музикознавство, кінознавство, архітектура, мистецтвознавство (живопис, скульптура, художня кераміка, текстиль, вишивка, художня обробка дерева і металу тощо); функція мистецтва як невід’ємна частина художньої культури суспільства; формування та еволюція різних зарубіжних і вітчизняних стилів і шкіл, їх взаємовідносин з ідеологічними та політичними течіями; загальні проблеми розвитку мистецтва в історичній думці;

найконкретніші мистецькі, історичні, культурні, соціологічні проблеми в історіографії різних художніх напрямків.

Історією художньої критики є художня критика як частина мистецтвознавства, його специфіка; значення історії мистецтвознавства для розуміння художнього процесу минулого і сьогоденного; історія художньої критики XVIII–XX століття; художня критика на сучасному етапі та її роль у мистецькому житті [3, с. 130].

Технологією мистецтва є вивчення методів мистецтва для розуміння й оцінки його роботи; скульптурні, будівельні, олійні, кольорові матеріали, обладнання та технології – для *образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва*; музичні інструменти і партитура – для *музики*; сцена-коробка, глядацька зала, освітлювання і музичний супровід, літературний текст – для *хореографії та театру*; приміщення чи місто, відеокамери, освітлювання, монтаж – для *кіно і телебачення*; також науково-дослідні й навчально-методичні праці для роботи з технології виконання певних видів і жанрів мистецтва [5, с. 151].

У вітчизняній науці паспорти наукових спеціальностей, з вивчення та дослідження мистецтвознавчих дисциплін є такими: театральне мистецтво, музичне мистецтво, кіномистецтво та телебачення, образотворче мистецтво, декоративне і прикладне мистецтво, дизайн, хореографічне мистецтво.

Паспорт спеціальності *17.00.02 – театральне мистецтво*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: предметом дослідження є історія та теорія театру як особливої галузі художньої культури; вивчення театру як специфічного соціального інституту та виявів театральності в інших видах мистецтва; аналіз театралізації суспільного життя; дослідження естетичних та артистичних аспектів театру як виду мистецтва, його історико-стильових закономірностей, історичних та індивідуальних стильових особливостей драматургії, режисури та акторської майстерності; аналіз своєрідності окремих епох та ареалів розвитку світового театру, творчого доробку видатних постатей театального мистецтва; розроблення питань розвитку народного та професійного театру, вдосконалення акторської та

режисерської техніки. Напрямки досліджень є – *драматургічний напрям* – вивчення особливостей стилістики та композиції драматургічних творів в аспекті їх сценічного втілення; *режисерський напрям* – вивчення творчої спадщини видатних режисерів, закономірностей історико-стильового розвитку театральної режисури, особливостей її техніки; *стенографічний напрям* – дослідження матеріальної культури театру, тобто предметного середовища вистави, зокрема особливостей гриму, маски, конструкції ляльок (для лялькового театру), композиції сценічного простору як фактора організації спектаклів; *напрямок акторської майстерності* – аналіз виконавських аспектів театральної вистави, системи театральних амплуа, факторів акторської особистісної індивідуальності; *соціологічний напрям* – вивчення аудиторії театру, її ролі у формуванні театральних дійств як співучасників, етикетності поведінки, зумовленої театральними впливами, розвитку ритуалів; *міждисциплінарний напрям* – дослідження взаємодії театру з іншими видами мистецтва, передусім з музикою (в жанрах музичного театру та в прикладних музичних жанрах) та з образотворчим мистецтвом (в організації сценічного простору).

Паспорт спеціальності 17.00.03 – *музичне мистецтво*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: предметом є вивчення закономірностей музичної творчості, виконавства, сприйняття музики та музичного виховання у їх процесуальному та результативному аспектах; дослідження музики як автономного виду мистецтва та її взаємин з іншими видами мистецтва, з цілісністю художньої, духовної, матеріальної культури, з суспільним організмом; вивчення закономірностей історичного розвитку музики та формування її теоретичних систем; аналіз творчого доробку композиторських шкіл, стилів, напрямів, окремих представників композиторської творчості; вивчення виконавської творчості, методів виконавства та його шкіл, формування виконавської майстерності; розроблення методів музичної педагогіки; аналіз закономірностей музичного сприйняття; вивчення систем нотопису та музичного інструментарію. Напрямки досліджень: *історико-стильовий напрям* – вивчення закономірностей стильового розвитку музичного

мистецтва; *історико-біографічний напрям* – вивчення творчого шляху видатних композиторських постатей, їх індивідуальних стилів. Історико-культурологічний та історіографічний напрям вивчення музичного життя; *теоретико-композиційний напрям* – аналіз музичних текстів як результатів процесу формоутворення музичного матеріалу, визначення характеристик музичних творів як замкнених та цілісних текстів, їх семантичного навантаження; *теоретико-інтонаційний напрям* – аналіз мелосу, ритміки, гармонічних систем, гомофонної, поліфонічної та монодичної фактури, спрямований на вивчення своєрідності музичних засобів виражальності та їх трактування в історичних та індивідуальних стилях; *виконавський напрям* – дослідження практичного досвіду виконавства, специфічних виконавських засобів (артикуляції, темподинаміки), розроблення інтерпретологічних концепцій; *етномузикознавчий напрям (етномузикологія, фольклористика)* – дослідження синкретичних та автономних форм народної музичної творчості, їх етнічної своєрідності, специфіки музичного мислення народу, жанрово-стильової системи фольклору, взаємодії музичних, вербальних, хореологічних компонентів фольклорних текстів; *музично-педагогічний напрям* – розроблення музичного виховання, дослідження музичного сприйняття; сольфеджіо; *прикладні напрями* – органологія (інструментознавство, оркестрування), нотна палеографія (вивчення систем нотного запису).

Паспорт спеціальності *17.00.04 – кіномистецтво, телебачення*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: предметом дослідження є розвиток аудіовізуальної сфери художньої культури як специфічного надбання історії світової культури в ХХ столітті; вивчення жанрово-стильової системи аудіовізуальних мистецтв; аналіз соціальної інфраструктури та психологічних ефектів кіно та телебачення; дослідження специфіки драматургії, режисури, операторських та акторських аспектів в кіно- та телепродукції; обстеження напрямів та періодів розвитку аудіовізуальної культури, індивідуального творчого доробку окремих видатних постатей; аналіз технічних аспектів кінематографії та телебачення, вдосконалення методів аудіовізуальної трансформації реалій буття. Напрямки досліджень: *сценарний напрям* – вивчення

досвіду створення сценаріїв для продукції кінематографа та телебачення, спадщини видатних сценаристів, переробки літературних першоджерел у сценарії; *режисерський напрям* – вивчення творчого доробку режисерів кінематографа та телебачення, їх індивідуальної творчої манери, специфіки аудіовізуальної режисури, закономірностей її розвитку; *виконавський напрям* – вивчення досвіду акторської майстерності в аудіовізуальній культурі, системи ролей у цій сфері, індивідуального творчого доробку видатних представників акторського мистецтва; *соціально-психологічний напрям* – вивчення психологічних ефектів аудіовізуальної продукції, її функціонування в середовищі аудиторії кінематографа та телебачення. контингенту публіки аудіовізуальної культури; *міждисциплінарний напрям* – вивчення взаємодії аудіовізуальної культури з іншими сферами художньої культури, її впливу на них та аудіовізуального переосмислення традиційних художніх засобів [5, с. 152].

Паспорт спеціальності *17.00.05 – образотворче мистецтво*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: галузь передбачає дослідження засадничих закономірностей генези й еволюції образотворчого мистецтва як у цілому, так і на певних історично детермінованих стадіях його розвитку, зокрема стильових, у різному національному контексті; стадії над усім комплексом питань, пов'язаних із з'ясуванням специфіки жанрово-видової структури образотворчого мистецтва, його змісту та форми; здійснення опису, аналізу, витлумачення, атрибуції мистецьких творів, розгляд особливостей їх суспільного функціонування; вивчення набутків окремих національних шкіл мистецтва, творчої практики художніх об'єднань, угруповань, окремих художників. При розробленні тієї чи іншої проблематики спирається на досягнення музеєзнавства, реставрації, інших допоміжних дисциплін, враховує досвід споріднених суспільних наук. Напрямки досліджень: *напрямок загальноестетичних проблем теорії та історії образотворчого мистецтва* (образотворче мистецтво у системі художньої культури суспільства; історія та теорія мистецтвознавства і художні критики; історико-теоретичні проблеми розвитку окремих видів і жанрів образотворчого мистецтва); *напрямок*

станковий і монументальний живопис – прийоми та засоби вирішення художніх творів, живописні техніки; напрям станкової, монументальної та монументально-декоративної скульптури – функціонування її в архітектурних і садово-паркових ансамблях; *станкова та книжкова графіка* – особливості художньої мови; роль і значення книжкової графіки в інтерпретації змісту літературного твору та як елементу книги – єдиного художньо-поліграфічного організму; плакат; прикладна графіка; графічні техніки; *театрально-декоративне мистецтво* – розкриття драматургічного задуму, театральної або кінопостановки; художній дизайн; *напрямок проблеми синтезу мистецтв і образотворчого мистецтва*; *іконологія та іконографія* як важливі елементи мистецтвознавчого дослідницького інструментарію.

Паспорт спеціальності *17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*.
Формула спеціальності: предметом дослідження є всі форми естетизації середовища перебування людини, які не несуть ознак автономії окремого виду мистецтва та пов'язані з практичним функціональним призначенням об'єктів цього середовища, утворюючи з ними синкретичну єдність; вивчення проявів художнього синкретизму в предметному середовищі, в об'єктах побуту; аналіз закономірностей поєднання естетичних та утилітарних функцій цих об'єктів, взаємозалежностей функціонального призначення з матеріалом та формами елементів предметного оточення; дослідження технічних процедур в різних відгалуженнях синкретичної художньої творчості (ткацтво, гончарство, деревообробництво); вивчення закономірностей художньої мови декору, розроблення проблем лексичного фонду та композиційних закономірностей орнаментики. Напрямки досліджень: *кераміка* – вивчення історичних закономірностей розвитку гончарства як одного з найдавніших видів синкретичної художньої творчості, аналіз його технологічних процедур, ареальних особливостей. Силікатна продукція – вивчення процедур виготовлення та сфери вжитку виробів зі скла, особливостей поєднання утилітарних та естетичних функцій, їх зв'язку з архітектурною композицією; *деревообробництво*,

металообробництво та ювелірна справа – вивчення традицій різьбярства, способів їх відтворення та розвитку, їх осмислення у фольклорній практиці, їх трансформації в урбанізованому середовищі, їх функцій в архітектурному екстер'єрі та інтер'єрі, їх побутового використання виробів з дерева та з інших видів целюлози; *текстиль* – вивчення ткацтва, шитва, процедур та продукції ремісничого текстильного виробництва, крою одягу, композиції килимів, рушників та інших предметів з текстильних матеріалів, фонду цих матеріалів, використання виробів з них; *орнаментологія* – дослідження загальних закономірностей орнаментальної мови декору художніх виробів незалежно від матеріалів їх носіїв, особливостей орнаментального мислення порівняно з образотворчим мистецтвом; *етнологічно-археологічний напрям* – вивчення реліктових форм синкретичної творчості, ареалів їх поширення, їх еволюції.

Паспорт спеціальності *17.00.07 – дизайн*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: висвітлення соціально-культурних, композиційно-художніх та технологічних закономірностей; формування гармонійного, естетично досконалого предметного середовища життєдіяльності людини, створення мистецьких об'єктів матеріальної культури, промислового та графічного дизайну. Дизайн досліджує широкий спектр художньо-проектних засобів формування предметно-просторового середовища, стилістику та пластично-образні особливості об'єктів дизайну, методологічні питання дизайну, історико-генетичну та соціально-культурну природу проектно-художньої діяльності дизайнера, сучасні тенденції. Напрями досліджень: *теорія та історія дизайну* – аспекти осмислення процесів становлення та розвитку матеріальної культури, взаємодії мистецтва й техніки; *методи та засоби створення властивостей об'єктів дизайну*, що визначають їх естетичні, соціально-культурні, ергономічні, функціонально-експлуатаційні, маркетингові й екологічні характеристики; *синтез видів проектно-художньої діяльності* в контексті формування гармонійного предметно-просторового середовища; *принципи оптимальних технологій формоутворення об'єктів дизайну*, їх стилістика та художньо-образні особливості; *стилістика та художньо-образні засоби дизайну* –

як виду діяльності; *національні етномистецькі традиції матеріальної культури* в контексті сучасних тенденцій проектно-художньої творчості; *екологічний дизайн* як напрям проектування гармонійного предметного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури; *засоби візуальної інформації, графічних знакових систем* для предметно-просторового середовища та знакових елементів для промислових виробів; *історико-мистецтвознавче підгрунття* сучасного дизайну; *естетика та засоби створення мультимедійних творів і рекламної продукції*.

Паспорт спеціальності 17.00.08 – *хореографічне мистецтво*, галузь науки, з якої присуджуються науковий ступінь з *мистецтвознавства*. Формула спеціальності: галузь науки, яка вивчає хореографічне мистецтво у комплексі його видових, жанрових та стильових проявів, закономірності хореографічно-мистецької творчості, її спорідненість з іншими видами і жанрами мистецтва, а також гуманітарними науками: культурологією, філософією, психологією, антропологією тощо (міждисциплінарний аспект). Напрями досліджень: *хореографічне мистецтво* як цілісність і його місце у світовій художній культурі та сучасному науковому дискурсі; *методичні засади хореології* (у тому числі *етнохореології*) як теорії танцю; *розробка її понятійно-категоріального апарату* та специфічної фахової терміносистеми; *оновлення джерелознавчої бази* дослідження хореографічного мистецтва (народного, сучасного, бального та інших видів танцю); *актуальні аспекти та проблематика історії* українського і світового хореографічного мистецтва; *класифікація видів, типів і жанрів хореографічного мистецтва* у плині еволюційних процесів та стильових видозмін від класики до постмодерну; *семіотика танцювальної мови і принципи побудови просторово-пластичних форм* хореографічних композицій; *інноваційні методики у підготовці педагогічних кадрів хореографічної освіти України*, проблеми цілісності танцювальних шкіл та формування репертуару у хореографічному колективі [2].

Отже, на сьогодні, у сучасному мистецтвознавстві наукові дослідження здійснюються у галузі дисциплін театрального, хореографічного, музичного,

образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, кіно та телебачення, дизайну. Чіткий та раціональний принцип у напрямках досліджень надають широку можливість вітчизняним науковцям нових мистецтвознавчих відкриттів.

Література:

1. Виппер Б. Р. Введение в историческое изучение искусства / Б. Р. Виппер. – М. : В. Шевчук, 2004. – 291 с.
2. Додаток 10 до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.05.2014 № 642 Паспорт наукової спеціальності 17.00.08 «Хореографічне мистецтво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com/viewer?url=http://mon.gov.ua/files/normative/2014-06-05/2402/642.rar&embedded=false>. – Загол. з екрана.
3. Энциклопедия искусства XX. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 352 с. : ил.
4. Искусствоведение [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vedu.ru/bigencdic/24572/>. – Заголовок з екрану.
5. Шариков Д. И. Мистецтвознавча дисципліна хореологія як феномен художньої культури. Філософія балету та онтологія танцю : монографія / Д. И. Шариков. – К. : Кафедра театрального мистецтва. Київський міжнародний університет, 2013. – Частина 1. – 204 с.

References:

1. Vypper B. R. Vvedeniye v ystorycheskoye yzucheniye yskusstva / B. R. Vypper. – M. : V. Shevchuk, 2004. – 291 s.
2. Dodatok 10 do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 26.05.2014 # 642 Pasport naukovoyi spetsial'nosti 17.00.08 «Khoreohrafichne mystetstvo» [Elektronnyy resurs]..
3. Entsiklopedyya yskusstva KhKh. – M.: OLMA-PRESS, 2003. – 352 s. : yl.
4. Yskusstvovedeniye [Elektronnyy resurs].
5. Sharykov D. I. Mystetstvoznavcha dystsyplina khoreolohiya yak fenomen khudozhn'oyi kul'tury. Filosofiya baletu ta ontolohiya tantsyu / D. I. Sharykov. – K. :

Kafedra teatral'noho mystetstva. Kyivskyy mizhnarodnyy universytet, 2013. –
Chastyna 1. – 204 s.